

Perspektive utjecaja savjetodavnih mišljenja međunarodnih sudova na borbu protiv klimatskih promjena

Perišić, Petra

Source / Izvornik: **Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 2024, 45, 421 - 440**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

<https://doi.org/10.30925/zpfsr.45.2.7>

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:118:645706>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-12**

PRAVI

Pravni fakultet Faculty of Law

Sveučilište u Rijeci
University of Rijeka

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Law](#)
[- Repository University of Rijeka, Faculty of Law](#)

uniri DIGITALNA
KNJIŽNICA

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

PERSPEKTIVE UTJECAJA SAVJETODAVNIH MIŠLJENJA MEĐUNARODNIH SUDOVA NA BORBU PROTIV KLIMATSKIH PROMJENA

Izv. prof. dr. sc. Petra Perišić*

UDK 349.6:341

<https://doi.org/10.30925/zpfsr.45.2.7>

Ur.: 21. veljače 2024.

Pr.: 11. lipnja 2024.

Pregledni rad

Sažetak

Dvama međunarodnim i jednom regionalnom sudu podnijeti su zahtjevi za izricanjem savjetodavnog mišljenja vezanog uz prava i obveze država u području zaštite klime. U ovome radu se nastoji, fokusirajući se na zahtjeve Međunarodnom sudu u Haagu i Međunarodnom sudu za pravo mora u Hamburgu, kritički razmotriti opravdanost traženja savjetodavnih mišljenja, propitujući s jedne strane prikladnost savjetodavnog mišljenja kao sredstva definiranja prava i obveza država vezanih uz zaštitu klime, a s druge strane analizirajući mogući utjecaj tih mišljenja na ponašanje država. Zaključak je rada da nije realno očekivati da će sama mišljenja bitno promijeniti ponašanje država koje su veliki emiteri stakleničkih plinova, ali da ona ipak mogu biti jedan od čimbenika koji će doprinijeti intenziviranju klimatske akcije. Stoga, kritike mnogih međunarodnih pisaca prema podnošenju zahtjeva za savjetodavnim mišljenjima svakako imaju osnove, ali po nama ne dovode u pitanje njihovu opravdanost.

Ključne riječi: klimatske promjene; Međunarodni sud; Međunarodni sud za pravo mora; savjetodavno mišljenje.

1. UVOD

Klimatske promjene već su niz godina pri samom vrhu agende Ujedinjenih naroda. Problem je to koji se dotiče svakog pojedinca na Zemlji, a osobito onih 3,3 do 3,6 milijarde stanovnika koje je Međuvladin panel o klimatskim promjenama ocijenio kao posebno osjetljive skupine.¹ Zadržavanje porasta temperature ispod

* Dr. sc. Petra Perišić, izvanredna profesorica, Sveučilište u Rijeci, Pravni fakultet; petra.perisic@pravri.uniri.hr. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8529-0152>.

1 Intergovernmental Panel on Climate Change, *Sixth Assessment Report: Impacts, Adaptation and Vulnerability*, pristup 10. listopada 2023., <https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg2/resources/spm-headline-statements/>.

2 °C, odnosno 1,5 °C u odnosu na predindustrijsko razdoblje, kako je predviđeno Pariškim sporazumom iz 2015. godine,² postalo je primarni cilj država u poduzimanju klimatskih mjera. Pa iako je glavni tajnik UN-a dugo vremena ustrajao u tvrdnji da je ograničenje porasta temperature na 1,5 °C izvedivo,³ na otvaranju posljednjeg 28. zasjedanja Konferencije stranaka Okvirne konvencije Ujedinjenih naroda o promjeni klime (COP28) je konstatirao kako je svijet „značajno skrenuo s puta“ ograničavanja globalnog zatopljenja na 1,5 °C.⁴ Takav je zaključak poduprt znanstvenim podacima. Naime, Svjetska meteorološka organizacija predviđa mogućnost probijanja granice od 1,5 °C već u narednih nekoliko godina,⁵ što ne čudi s obzirom na činjenicu da države nisu smanjile emisiju stakleničkih plinova u mjeri u kojoj je to bilo potrebno kako bi se ostvarili predviđeni ciljevi.⁶

Razlog ovakve situacije nalazi se, barem dijelom, u činjenici da se pitanje klimatskih promjena dugo vremena smatralo isključivo političkim pitanjem. Države su, vođene različitim idejama u pogledu sadržaja i dometa klimatskih mjera, teško postizale konsenzus pa je i poduzimanje konkretnih akcija bilo u velikoj mjeri neučinkovito.⁷ Takvo je stanje dovelo do razmatranja alternativnih načina putem kojih bi se učinkovitost klimatske akcije povećala. Iznošenje sporova pred sudove ukazalo se kao prihvatljiva mogućnost.

Pred nacionalnim sudovima već se niz godina vode postupci vezani uz klimatske promjene i oni više nisu rijetkost. Do danas ih je bilo preko 2.300, od čega je dvije trećine postupaka pokrenuto nakon 2015. godine, odnosno nakon sklapanja Pariškog sporazuma.⁸ Neke od presuda nacionalnih sudova imale su značajan odjek,

- 2 Čl. 2(1)(a) Pariškog sporazuma, Narodne novine - Međunarodni ugovori, br. 3/17. Vidi i: Christina Voigt, „The Power of the Paris Agreement in International Climate Litigation“, *Review of European, Comparative & International Environmental Law* 32, br. 2 (2023): 237-249.
- 3 *Secretary General's Opening Remarks at Press Conference on Climate*, pristup 10. listopada 2023., <https://www.un.org/sg/en/content/sg/speeches/2023-07-27/secretary-generals-opening-remarks-press-conference-climate>.
- 4 *World "Massively Off Track to Limiting Global Warming to 1,5 °C"*, *Secretary-General Stresses, at Launch of United Nations Convention on Climate Change Report*, pristup 12. siječnja 2024., <https://press.un.org/en/2023/sgsm22031.doc.htm>.
- 5 *World Meteorological Organization, Global Temperatures Set to Reach New Records in Next Five Years*, pristup 14. listopada 2023., <https://public.wmo.int/en/media/press-release/global-temperatures-set-reach-new-records-next-five-years>. Vidi i: *World May Pass 1,5 °C Global Warming Threshold in 7 Years, Says Study*, pristup 10. siječnja 2024., <https://www.france24.com/en/middle-east/20231205-world-will-likely-pass-1-5c-global-warming-threshold-in-7-years-says-study>.
- 6 *Nationally Determined Contributions Under the Paris Agreement: Synthesis Report by the Secretariat*, pristup 22. listopada 2023., <https://unfccc.int/documents/619180>. Vidi i: Paul G. Harris, „Reversing the Failures of Climate Governance“, u: *Negotiating Climate Change in Crisis*, ur. Steffen Böhm i Sian Sullivan (Cambridge: Open Book Publishers, 2021.): 243-252.
- 7 Maiko Meguro, „Litigating Climate Change Through International Law“, *Leiden Journal of International Law* 33, br. 4 (2020): 934.
- 8 Joana Setzer i Catherine Higham, *Global Trends in Climate Change Litigation: 2023 Snapshot*, pristup 22. listopada 2023., https://www.lse.ac.uk/granthaminstitute/wp-content/uploads/2023/06/Global_trends_in_climate_change_litigation_2023_snapshot.pdf.

utoliko što je sud u njima konstatirao da odnosna država ne čini dovoljno u području klimatske akcije i time krši zajamčena ljudska prava, a pojedinim je presudama sud čak stavio pred države nove, strože zahtjeve u pogledu klimatske akcije.⁹ Ipak, učinak ovih presuda koliko god one poticale pozitivnu klimatsku akciju, nije suviše dalekosežan iz razloga što se one u velikoj mjeri odnose na države koje nisu među većim emiterima stakleničkih plinova, dok kod onih država koje to jesu slična praksa izostaje.¹⁰

Nasuprot iznošenju klimatskih sporova pred nacionalne sudove, javlja se u novije vrijeme i trend obraćanja međunarodnim i regionalnim sudskim i kvazisudskim tijelima. Predmeti vezani uz klimatske promjene našli su se pred nizom takvih tijela, primjerice pred Europskim sudom za ljudska prava, Istočnoafričkim sudom pravde, Odborom za prava čovjeka, Odborom za prava djeteta i drugima.¹¹ No, osobiti odjek imali su gotovo istodobni zahtjevi za savjetodavnim mišljenjima koja su zatražena od čak triju sudskih tijela - od Međunarodnog suda,¹² Međunarodnog suda za pravo mora¹³ i od Međuameričkog suda za ljudska prava,¹⁴ a čini se da će se zahtjev za savjetodavnim mišljenjem podnijeti i Afričkom sudu za ljudska prava i prava naroda.¹⁵

- 9 Vidi: Savezni Ustavni sud Njemačke, Neubauer et al. protiv Germany, 1 BvR 2656/18 od 24. ožujka 2021., zatim Vrhovni sud Nizozemske, Urgenda Foundation protiv Nizozemske, ECLI:NL:HR:2019:2007 od 20. prosinca 2019. (u daljnjem tekstu: Urgenda protiv Nizozemske).
- 10 Benoit Mayer i Harro van Asselt, „The Rise of International Climate Litigation“, *Review of European, Comparative & International Environmental Law* 32, br. 2 (2023): 176.
- 11 Popis svih međunarodnih sudskih i kvazisudskih tijela pred kojima se našlo pitanje klimatskih promjena vidi u: Setzer i Higham, *Global Trends in Climate Change Litigation*, 17.
- 12 *Request for an Advisory Opinion of the International Court of Justice on the Obligations of States in Respect of Climate Change, A/RES/77/276*, od 29. ožujka 2023., pristup 20. listopada 2023., <https://www.icj-cij.org/case/187/request-advisory-opinion>. (u daljnjem tekstu: *Request for an Advisory Opinion of the International Court of Justice*). Inicijativa za podnošenje zahtjeva za savjetodavnim mišljenjem došla je od države Vanuatu, no to nije prvi takav pokušaj. Još je 2011. godine Palau najavio kako će zajedno s Maršalovim otocima, pozvati Opću skupštinu da od Međunarodnog suda zatraži savjetodavno mišljenje. Iako tadašnja inicijativa nije dovela do formalnih pregovora u Općoj skupštini, ona je utrla put daljnjim nastojanjima u smjeru podnošenja zahtjeva Opće skupštine za savjetodavnim mišljenjem Međunarodnom sudu. Vidi: *Palau Seeks UN World Court Opinion on Damage Caused by Greenhouse Gases*, pristup 23. listopada 2023., <https://news.un.org/en/story/2011/09/388202>.
- 13 *Commission of Small Island States on Climate Change and International Law, Request for Advisory Opinion*, pristup 25. listopada 2023., https://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/cases/31/Request_for_Advisory_Opinion_COSIS_12.12.22.pdf.
- 14 *Request for an Advisory Opinion on the Scope of the State Obligations for Responding to the Climate Emergency, Submitted to the Inter-American Court of Human Rights by the Republic of Colombia and the Republic of Chile*, pristup 25. listopada 2023., https://www.corteidh.or.cr/docs/opiniones/soc_1_2023_en.pdf.
- 15 *Columbia Climate School, Advisory Opinions on Climate Change: An Overview of a Quartet of Simultaneous Requests*, pristup 25. listopada 2023., <https://www.climate.columbia.edu/events/advisory-opinions-climate-change-overview>. O mogućnostima traženja savjetodavnog mišljenja od ovog suda vidi u: Yusra Suedi i Marie Fall, „Climate Change Litigation before the African Human Rights System: Prospects and Pitfalls: Practice Note: GNHRE Climate

Pred Međunarodnim sudom i Međunarodnim sudom za pravo mora mogli bi se, dakako, voditi i postupci između država,¹⁶ no čini se kako je savjetodavni postupak ovdje bolja alternativa, i to iz barem dva razloga. Prvo, upitno je postojanje nadležnosti sudova u međudržavnim sporovima. Dok je, primjerice obvezatnu nadležnost Međunarodnog suda prihvatio tek neznatan broj država koje su veliki emiteri stakleničkih plinova,¹⁷ malo je vjerojatno da bi neka od tih država prihvatila *ad hoc* nadležnost suda u situaciji u kojoj bi bila tužena. Osim toga, s obzirom na globalni i policentrični karakter klimatskih promjena,¹⁸ savjetodavno mišljenje koje bi imalo „globalni odjek“¹⁹ bilo bi prikladnija varijanta od presuda koje bi obvezivale samo države u sporu.

U ovome radu cilj nam je ispitati moguće učinke savjetodavnih mišljenja na klimatsku akciju. Pri tome ćemo se ograničiti na savjetodavna mišljenja dvaju međunarodnih sudova - Međunarodnog suda i Međunarodnog suda za pravo mora, te razmotriti na koji način ova mišljenja mogu doprinijeti (ili možda suprotno, tj. odmoći) učinkovitoj akciji država u području klimatskih promjena. U okviru takvih razmatranja otvaraju se brojna pitanja. Primjerice, može li se očekivati da će zaključci ovih sudova biti na istom tragu i svojom unisonošću doprinijeti definiranju prava i obveza država u pitanjima klimatskih promjena. Drugo, u kojoj mjeri se može očekivati postupanje država prema zaključcima tih sudova, osobito imajući u vidu i inače neujednačeno postupanje država po sudskim odlukama.²⁰ Nadalje, jesu li međunarodna sudišta uopće primjereno sredstvo za odlučivanje o pitanjima vezanim uz klimatske promjene te može li međunarodno sudovanje, s obzirom na primarnu važnost sve intenzivnije političke aktivnosti na ovom području, odigrati ikakvu značajniju ulogu.²¹ I konačno, postavlja se pitanje mogu li mišljenja sudova imati i

-
- Litigation in Global South Project“, *Journal of Human Rights Practice* 16, br. 1 (2023): 1-14.
- 16 O mogućnosti parničnog postupka vezanog uz klimatske promjene pred Međunarodnim sudom vidi u: Nataša Nedeski, Tom Sparks i Gleider Hernández, „The World is Burning, Urgently and Irreparably - A Plea for Interim Protection Against Climatic Change at the ICJ“, *The Law and Practice of International Courts and Tribunals* 22, br. 2 (2023): 301-337.
- 17 Do danas su 74 države prihvatile obvezatnu nadležnost Međunarodnog suda. Vidi: *Declarations Recognizing the Jurisdiction of the Court as Compulsory*, pristup 1. listopada 2023., <https://www.icj-cij.org/declarations>. Među tim državama samo su dvije, točnije Indija i Japan, koje se smatraju velikim emiterima stakleničkih plinova. Vidi: *Greenhouse Gas Emissions by Country 2023*, pristup 3. studenoga 2023., <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/greenhouse-gas-emissions-by-country>.
- 18 O policentričnom karakteru klimatskih promjena vidi u: Aref Shams, „Tempering Great Expectations: The Legitimacy Constraints and the Conflict Function of International Courts in International Climate Litigation“, *Review of European, Comparative & International Environmental Law* 32, br. 2 (2023): 193-205.
- 19 Malgosia Fitzmaurice i Agnes Viktoria Rydberg, „Using International Law to Address the Effects of Climate Change: A Matter for the International Court of Justice?“, *Yearbook of International Disaster Law Online* 4, br. 1 (2023): 302.
- 20 Vidi: Alexandra Valeria Huneeus, „Compliance with International Court Judgments and Decisions“, u: *Oxford Handbook of International Adjudication*, ur. Karen J. Alter, Cesare Romano i Yuval Shany (Oxford: Oxford University Press, 2013.).
- 21 Daniel Bodansky, „The Role of the International Court of Justice in Addressing Climate Change: Some Preliminary Reflections“, *Arizona State Law Journal* 49 (2017).

negativne implikacije po klimatsku akciju.

2. ZAHTJEVI ZA SAVJETODAVNIM MIŠLJENJIMA - KRATKI PREGLED

U vremenskom rasponu od samo nekoliko mjeseci podnijeti su zahtjevi za savjetodavnim mišljenjem trima međunarodnim, odnosno regionalnim sudskim tijelima. Desetljeće nakon neuspjele inicijative države Palau da se u Općoj skupštini UN-a usvoji rezolucija kojom se od Međunarodnog suda traži savjetodavno mišljenje, takvu je inicijativu pokrenula država Vanuatu. Ovoga puta, inicijativa je bila uspješna i rezultirala je usvajanjem u Općoj skupštini 29. ožujka 2023. godine rezolucije kojom se traži od suda izricanje savjetodavnog mišljenja.²² U zahtjevu za savjetodavnim mišljenjem od suda se traži da utvrdi: a) koje su obveze država prema međunarodnom pravu u osiguravanju zaštite klimatskog sustava i drugih dijelova okoliša od antropogenih emisija stakleničkih plinova za države te za sadašnje i buduće generacije i b) koje su pravne posljedice za države ako su one svojim djelima i propustima prouzročile značajnu štetu klimatskom sustavu i drugim dijelovima okoliša, s obzirom na: 1.) države, uključujući posebno male otočne države u razvoju, koje su zbog svojih zemljopisnih okolnosti i razine razvoja oštećene ili posebno pogođene negativnim učincima klimatskih promjena ili su posebno osjetljive na njih te 2.) narode i pojedince današnjih i budućih generacija pogođenih štetnim učincima klimatskih promjena.

Nekoliko mjeseci prije nego što je od Međunarodnog suda zatraženo savjetodavno mišljenje, u prosincu 2022. godine tzv. Komisija malih otočnih država (u daljnjem tekstu: COSIS)²³ zatražila je takvo mišljenje od Međunarodnog suda za pravo mora u Hamburgu (u daljnjem tekstu: ITLOS).²⁴ Sud je upitan o specifičnim obvezama država stranaka Konvencije UN-a o pravu mora, i to samo u pogledu pitanja koja se tiču zaštite morskog okoliša. Konkretno, sud je pozvan utvrditi obveze država: a) da spriječe, smanje i kontroliraju onečišćenje morskog okoliša u odnosu na štetne učinke koji proizlaze, ili je izgledno da će proizaći iz klimatskih promjena, uključujući kroz zagrijavanje oceana i podizanja razine mora te zakiseljavanje oceana,

22 *Request for an Advisory Opinion of the International Court of Justice.*

23 Sporazum o osnivanju Komisije inicijalno su potpisali Antigua i Barbuda te Tuvalu. Vidi: Agreement for the Establishment of the Commission of Small Island States on Climate Change and International Law, *International Legal Materials* 61 (2021): 742. Vidi i: David Freestone, Richard Alan Barnes i Payam Akhavan, „Agreement for the Establishment of the Commission of Small Island States on Climate Change and International Law (COSIS)“, *The International Journal of Marine and Coastal Law* 37, br. 1 (2022): 166-178.

24 *Request for an Advisory Opinion Submitted by the Commission of Small Island States on Climate Change and International Law*, pristup 3. listopada 2023., <https://www.itlos.org/en/main/cases/list-of-cases/request-for-an-advisory-opinion-submitted-by-the-commission-of-small-island-states-on-climate-change-and-international-law-request-for-advisory-opinion-submitted-to-the-tribunal/>. Vidi i: Maria Antonia Tigre i Korey Silverman-Roati, eds., *ITLOS Advisory Opinion on Climate Change: Summary of Briefs and Statements Submitted to the Tribunal*, pristup 5. prosinca 2023., https://scholarship.law.columbia.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1209&context=sabin_climate_change.

a koje uzrokuju antropogene emisije stakleničkih plinova u atmosferu te b) da zaštite i očuvaju morski okoliš uslijed klimatskih promjena, uključujući zagrijavanje oceana i podizanje razine mora te zakiseljavanje oceana.

Treći zahtjev za savjetodavnim mišljenjem (koji neće biti predmet razmatranja ovoga rada, ali zaslužuje da ga se spomene) podnijeli su Kolumbija i Čile Međuameričkom sudu za ljudska prava, tražeći od suda da utvrdi koje obveze imaju države u zaštiti ljudskih prava uslijed klimatskih promjena. Pitanje sudu bi trebalo razjasniti što države trebaju učiniti, u okviru svoje jurisdikcije, kako bi ublažile negativne učinke na klimu te u kojoj mjeri reguliranje emisije stakleničkih plinova čini ljudsko pravo. Od suda se očekuje i razjašnjenje nekih bitnih koncepata, kao što su koncept „dužne pažnje“ i „zajedničke, ali diferencirane odgovornosti“ u kontekstu ljudskih prava. Zaključci suda bi mogli implicirati odgovornost države za propust smanjenja emisije stakleničkih plinova, što bi pojedincima davalo pravo na traženje naknade štete.

Nadležnost triju navedenih sudova je različita, stoga će i njihova savjetodavna mišljenja obuhvaćati različiti spektar pitanja vezanih uz klimatske promjene, već ovisno o granicama te nadležnosti. Međunarodni sud ima pritom najširu nadležnost i ovlašten je odlučivati o svim pitanjima međunarodnog prava, i to vodeći se svim izvorima toga prava navedenima u čl. 36. Statuta Međunarodnog suda. Tako će sud pri formuliranju savjetodavnog mišljenja uzeti u obzir i relevantne ugovore kako one vezane uz klimu,²⁵ tako i ostale te međunarodno običajno pravo. U odnosu na nadležnost Međunarodnog suda, nadležnost Međunarodnog suda za pravo mora i Međuameričkog suda za ljudska prava je znatno uža. Prvi je osnovan Konvencijom UN-a o pravu mora iz 1982. godine i odlučuje temeljem tog pravnog instrumenta. Konkretno, u ovom slučaju će razmatrati koja prava i obveze imaju države u pogledu klimatske akcije, u skladu s tom Konvencijom. Ipak, s obzirom na to da je savjetodavna nadležnost ITLOS-a predviđena Konvencijom vrlo uska,²⁶ zahtjev se COSIS-a temelji na nadležnosti kakvu je sud izveo iz, neki smatraju spornog, tumačenja njegova statuta.²⁷

3. SAVJETODAVNA MIŠLJENJA - ZNAČAJKE

U skladu s čl. 96. Povelje UN-a, Opća skupština i Vijeće sigurnosti mogu tražiti od Međunarodnog suda savjetodavno mišljenje o svakom pravnom pitanju, dok drugi tijela UN-a i specijalizirane ustanove koje Opća skupština na to ovlasti, mogu zatražiti takvo mišljenje o pravnim pitanjima koja se pojave u okviru njihove

25 Ovdje će se prvenstveno uzeti u obzir Okvirna konvencija o klimatskim promjenama iz 1992. godine, zatim Kyotski protokol iz 1997. godine i Pariški sporazum iz 2015. godine.

26 Vidi čl. 191. Konvencije Ujedinjenih naroda o pravu mora, Narodne novine - Međunarodni ugovori, br. 9/00.

27 Daniel Bodansky, „Advisory Opinions on Climate Change: Some Preliminary Questions“, *Review of European, Comparative & International Environmental Law* 32, br. 2 (2023): 186. Vidi i: Yoshifumi Tanaka, „The Role of an Advisory Opinion of ITLOS in Addressing Climate Change: Some Preliminary Considerations on Jurisdiction and Admissibility“, *Review of European, Comparative & International Environmental Law* 31, br. 2 (2023): 206-216.

djelatnosti.²⁸ S druge strane, čl. 21. Statuta ITLOS-a, kao i čl. 138. Poslovnika ITLOS-a, predviđa da sud može donijeti savjetodavno mišljenje „o pravnom pitanju ako međunarodni sporazum vezan uz svrhu Konvencije [o pravu mora] posebno predviđa podnošenje sudu zahtjeva za takvim mišljenjem.“²⁹ Ista odredba predviđa da zahtjev za savjetodavnim mišljenjem može podnijeti bilo koje tijelo koje je sporazumom na to ovlašteno. U konkretnom slučaju to je COSIS, koji je ovlašten na traženje savjetodavnog mišljenja vlastitim osnivačkim ugovorom.³⁰

Oba, dakle, suda mogu dati savjetodavno mišljenje o *pravnim* pitanjima. Međunarodni je sud razjasnio značenje „pravnog pitanja“, rekavši da je to ono pitanje koje je formulirano na pravni način i koje se bavi pitanjima međunarodnog prava, a na koje je moguće dati pravni odgovor.³¹ Pravni karakter pitanja ne znači, međutim, da ono ne smije imati i političke aspekte.³² Shodno tome, ako pitanje nije pravno ili jest pravno, ali nije u okviru djelatnosti tijela ili ustanove koji su ga zatražili, sud može odbiti rješavati o njemu pozivajući se na nepostojanje nadležnosti.³³ To je Međunarodni sud jednom i učinio, odbivši dati mišljenje zatraženo od Svjetske zdravstvene organizacije argumentacijom da postavljeno pitanje izlazi iz djelokruga te organizacije.³⁴ Osim procjene pravnog karaktera postavljenog pitanja, i njegove sukladnosti s djelatnošću organizacije koja ga je zatražila, sud svoju odluku o donošenju savjetodavnog mišljenja donosi uzimajući u obzir i niz drugih okolnosti. Primjerice, može razmatrati bi li izricanje savjetodavnog mišljenja ometalo političke procese,³⁵ potom ako je postavljeno pitanje previše apstraktno³⁶ ili koji su motivi

28 Čl. 96. Povelje UN-a; čl. 65. Statuta Međunarodnog suda. Povelja Ujedinjenih naroda i Statut Međunarodnog suda, Narodne novine - Međunarodni ugovori, br. 15/93.

29 Konvencija Ujedinjenih naroda o pravu mora i Statut Međunarodnog suda za pravo mora, Narodne novine - Međunarodni ugovori, br. 9/00; Poslovnik ITLOS-a, pristup 20. studenoga 2023., https://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/basic_texts/Itlos_8_E_17_03_09.pdf.

30 Čl. 2(2) Sporazuma o osnivanju COSIS-a.

31 *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo, Advisory Opinion*, ICJ Reports, General List, br. 141 od 22. srpnja 2010., para. 25.

32 *The Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons, Advisory Opinion*, ICJ Reports 1996, General List, br. 95 od 8. srpnja 1996., 226, para. 13; *Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory*, ICJ Reports 2004, General List, br. 131 od 9. srpnja 2004., 136, para. 41.

33 *Certain Expenses of the United Nations (Article 17, Paragraph 2, of the Charter), Advisory Opinion*, ICJ Reports 1962, General List, br. 49 od 20. srpnja 1962., 155.

34 Svjetska zdravstvena organizacija upitala je sud o zakonitosti upotrebe nuklearnog oružja u svjetlu njegova utjecaja na zdravlje i okoliš. Sud je smatrao da pitanje, iako pravno, izlazi iz djelokruga ove organizacije jer je formulirano na način da je fokus stavljen na zakonitost upotrebe sile, dakle čime se organizacija ne bavi i što je, u konačnici, irelevantno za učinak toga oružja na zdravlje, a ne na sâmo pitanja zdravlja koje jest u fokusu aktivnosti organizacije. *Legality of the Use by a State of Nuclear Weapons in Armed Conflict, Advisory Opinion*, ICJ Reports 1996, General List, br. 93 od 8. srpnja 1996., 66.

35 *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons*, para. 17; *Legal Consequences of the Construction of a Wall*, para. 51-55; *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence*, para. 35.

36 *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons*, para. 15; *Legal Consequences of the Construction of a Wall*, para. 40.

u pozadini zahtjeva za savjetodavnim mišljenjem.³⁷ Sud je jasno kazao kako neće donositi mišljenja koja su bespredmetna,³⁸ kao i da njima neće zamjenjivati sudovanje među državama, već da će donositi mišljenja kojima je cilj pružiti smjernice tijelima koje ga traže u obavljanju njihovih funkcija.³⁹

S obzirom na to da je savjetodavno mišljenje o klimatskim promjenama zatražilo tijelo koje je Poveljom UN-a i Statutom Međunarodnog suda ovlašteno zatražiti ga, te s obzirom na to da se radi o pitanju čiji pravni karakter ne bi trebao biti sporan, dakle pitanje se tiče prava i obveza država, kao i naknade štete, upravo će ova dodatna razmatranja suda biti ključna u odluci o donošenju savjetodavnog mišljenja. Činjenica da je pitanje pravno ne znači, međutim, da ono neće biti vezano uz neka nepravna razmatranja i zaključke. Konkretno, kada međunarodni sudovi budu raspravljali o klimatskim promjenama, morat će se baviti s mnogo činjeničnih pitanja, odnosno znanstvenih podataka vezanih uz emisije stakleničkih plinova i udjela pojedinih država u njima. Zadatak će im biti teži no što bi bio u slučaju parničnog postupka, jer će sudovi sami trebati izvoditi dokaze, budući da ni na kome, unatoč participaciji država i organizacija u dostavljanju podataka, ne leži obveza da to učini.⁴⁰ Drugi nepravni aspekt savjetodavnog mišljenja ogleda se u njegovim mogućim reperkusijama na političke procese. Štoga sudovi rekli o klimatskim promjenama, nužno će imati implikacije na političku akciju država. Politička dimenzija pravnog pitanja neće ometati donošenje savjetodavnog mišljenja. Međunarodni je sud i ranije donosio mišljenja o pitanjima koja imaju izražen politički karakter, kao što su Mišljenje o izgradnji zida na okupiranom palestinskom području ili Mišljenje o sukladnosti s međunarodnim pravom kosovske Deklaracije o nezavisnosti.

Ukoliko to nije izričito predviđeno,⁴¹ savjetodavna mišljenja nemaju obvezujuću snagu,⁴² ni učinak *res judicata*.⁴³ Iz toga razloga, tijelo koje je zatražilo

37 Fitzmaurice i Rydberg, *Using International Law to Address the Effects of Climate Change*, 286.

38 *Western Sahara, Advisory Opinion*, ICJ Reports 1975, General List, br. 61 od 16. listopada 1975., 12, para. 73.

39 *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence*, para. 33; *The Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons*, para. 15; *Legal Consequences of the Construction of a Wall*, para. 60.

40 Benoit Mayer, „International Advisory Proceedings on Climate Change”, *Michigan Journal of International Law* 44, br. 1 (2023): 92.

41 Primjerice čl. 30. Konvencije o povlasticama i imunitetima Ujedinjenih naroda, Narodne novine - Međunarodni ugovori, br. 10/99. Temeljem te odredbe Konvencije, od suda je zatraženo savjetodavno mišljenje u predmetu. *Difference Relating to Immunity from Legal Process of a Special Rapporteur of the Commission on Human Rights, Advisory Opinion*, ICJ Reports 1999, General List, br. 100 od 29. travnja 1999., 62.

42 Čl. 94(1) Povelje UN-a; čl. 59. Statuta Međunarodnog suda.

43 Jule Schnakenberg, Brighde Watt i Aoife Fleming, *The Potential for the World Court to Address Climate Justice: COP26 as an Opportunity to Raise the ICJ Advisory Opinion with World Leaders*, pristup 5. prosinca 2023., <https://www.abdn.ac.uk/law/blog/the-potential-for-the-world-court-to-address-climate-justice-cop26-as-an-opportunity-to-raise-the-icj-advisory-opinion-with-world-leaders/>.

mišljenje teoretski sâm može odlučiti hoće li ga prihvatiti ili ne. Ipak, valja imati na umu da mišljenja predstavljaju „autoritativna očitovanja suda o međunarodnom pravu na snazi“,⁴⁴ i odlikuju se značajnim autoritetom pa ne bi trebalo smatrati da se ona u praksi mogu jednostavno ignorirati. Štoviše, upravo zato što predstavljaju iskaz prava koje je na snazi, za očekivati je da bi države, iako to uvijek ne čine,⁴⁵ trebale postupiti po njima.⁴⁶ U svakom slučaju, svaka rasprava o „manjkavosti“ savjetodavnih mišljenja u odnosu na obvezujuće sudske presude treba biti vođena imajući na umu da se i obvezujuće sudske odluke vrlo selektivno poštuju. U tom smislu, eventualno problematiziranje neobvezujućeg karaktera savjetodavnih mišljenja ne bi se činilo opravdanim.

4. U KOJOJ MJERI SAVJETODAVNO MIŠLJENJE MOŽE DEFINIRATI PRAVA I OBVEZE DRŽAVA?

Odnosi između država zasnovani su na pristanku. Kod međunarodnih ugovora vrijedi poznato pravilo *pacta tertiis nec nocent nec prosunt*, što znači da ugovori ne stvaraju ni prava ni obveze za treću državu bez njezina pristanka.⁴⁷ U nastanku običajnog prava, također se traži postojanje barem prešutnog pristanka države na određenu praksu, a država koja se nekoj praksi od početka protivi (engl. *persistent objector*) izuzeta je od djelovanja običajnog pravila, ukoliko ono nastane. Dakle, država ne može biti vezana pravilom na koje nije pristala. To znači da nije moguće da jedna država ili skupina njih, odlučuje o pravima i obvezama trećih bez njihova pristanka, i to bilo putem vlastitih međusobnih sporazuma ili posredstvom nekog tijela, kao što je međunarodno sudište.⁴⁸

Imajući to u vidu, opravdano je zapitati se postoji li takav pristanak država

44 Vladimir Đuro Degan, *Međunarodno pravo* (Zagreb: Školska knjiga, 2011.), 742.

45 Primjerice, Vrhovni je sud Izraela iskazao neslaganje sa zaključcima Međunarodnog suda u savjetodavnom mišljenju o izgradnji zida na okupiranom palestinskom području, dok je Ujedinjena Kraljevina, unatoč mišljenju Međunarodnog suda prema kojemu ona mora okončati svoju upravu nad otočjem Chagos, ponovila svoje stajalište o njezinoj suverenosti nad tim otočjem. Vidi: Vrhovni sud Izraela, Mara'abe et al. protiv Prime Minister of Israel et al., HCJ 7957/04 od 15. rujna 2005; *Legal Consequences of the Separation of the Chagos Archipelago from Mauritius in 1965, Advisory Opinion*, ICJ Reports 2019, General List, br. 169 od 25. veljače 2019., 95, para. 183; Philippa Webb, „The United Kingdom and the Chagos Archipelago Advisory Opinion: Engagement and Resistance“, *Melbourne Journal of International Law* 21, br. 3 (2021): 726-748.

46 Eran Sthoeger, „How do States React to Advisory Opinions? Rejection, Implementation, and What Lies in Between“, *AJIL Unbound* 117 (2023): 292.

47 Čl. 34. Bečke konvencije o pravu međunarodnih ugovora, Narodne novine - Međunarodni ugovori, br. 16/93. Izuzeci od navedenog pravila regulirani su čl. 35.-38. Bečke konvencije, a odnose se na situacije kada je treći pristao na to da za njega iz tuđeg ugovora proizlaze prava ili obveze te kada pravila iz ugovora odražavaju običajno pravo, čime treći zapravo i nisu vezani tuđim ugovorom, već običajnim pravom koje je sadržajno identično onom ugovornom. Degan kao izuzetke od pravila *pacta tertiis* predviđa i dva slučaja koja nisu predviđena Bečkom konvencijom, a to su ugovori koji stvaraju objektivne režime *erga omnes* i ugovori u kojima je stipulirana klauzula najvećeg povlaštenja. Degan, *Međunarodno pravo*, 152-156.

48 Mayer, „International Advisory Proceedings on Climate Change“, 82.

na savjetodavno mišljenje koje bi definiralo njihova prava i obveze vezane uz klimatsku akciju. Ako govorimo o Međunarodnom sudu znamo da su države izrazile svoj pristanak na Povelju UN-a, a da ona ovlašćuje Opću skupštinu na traženje savjetodavnog mišljenja o svakom pravnom pitanju. Iz toga proizlazi da jedino o čemu bi se u slučaju traženja savjetodavnog mišljenja o klimatskim promjenama trebalo voditi računa jest to jesu li klimatske promjene pravno pitanje. Već smo *supra* naveli da one to jesu. Osim pitanja pravnog karaktera klimatskih promjena, ovdje se javlja još jedno pitanje koje ne proizlazi iz Povelje UN-a, ali se javilo u praksi, dakle može li Opća skupština tražeći savjetodavno mišljenje, djelovati *ultra vires* dajući time sudu osnovu za odbijanje zahtjeva za izricanjem mišljenja. Opća skupština ima vrlo široku nadležnost raspravljanja o svim pitanjima koja ulaze u okvir Povelje UN-a.⁴⁹ No kada bi se, hipotetski gledano, pojavilo pitanje koje jest pravno, ali ne ulazi u nadležnost ovoga tijela, bi li zahtjev za savjetodavnim mišljenjem bio valjan? Moguće je da ne bi, ako tako tumačimo praksu samog Međunarodnog suda koji je povodom zahtjeva za izricanjem Savjetodavnog mišljenja o zakonitosti izgradnje zida na okupiranom palestinskom području ušao u ispitivanje potpada li postavljeno mu pitanje pod nadležnost Opće skupštine, koja je zahtjev podnijela.⁵⁰ Cilj suda, kada se upustio u raspravljanje o nadležnosti Opće skupštine, nije sasvim jasan. Sud nije izričito rekao kako to čini ne bi li utvrdio ovlaštenje Opće skupštine za podnošenje zahtjeva za tim mišljenjem. Ipak, neki smatraju da je sud time izbrisao razlikovanje predviđeno čl. 96. Povelje UN-a, gdje su s jedne strane Opća skupština i Vijeće sigurnosti, koji imaju pravo podnijeti zahtjev za savjetodavnim mišljenjem o bilo kojem pravnom pitanju, i s druge strane ostalih tijela UN-a i specijaliziranih ustanova UN-a, čije pitanje mora biti u okviru djelatnosti kojima se ta tijela/organizacije bave.⁵¹ Neovisno o tome prihvatimo li takav pristup ili ne, ovlaštenje Opće skupštine za traženjem savjetodavnog mišljenja ne bi trebalo biti sporno jer klimatske promjene jesu u nadležnosti ovoga tijela. Dokaz tome je činjenica da su one konstantno na agendi Opće skupštine.⁵²

Ako zahtjev pristanka države promatramo u kontekstu traženja savjetodavnog mišljenja od ITLOS-a, situacija je drugačija. Konvencija UN-a o pravu mora kojom je sud osnovan, ne navodi (poput Povelje UN-a) koja tijela mogu tražiti savjetodavno mišljenje, dok Statut ITLOS-a, kao i Poslovnik ITLOS-a predviđaju da se takvo tijelo

49 Čl. 10. Povelje UN-a.

50 *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence*, para. 26-27.

51 Raphaël Van Steenberghe, *The General Assembly Resolution Requesting the Kosovo Opinion and The Ultra Vires Issue*, *The Hague Justice Portal*, pristup 7. prosinca 2023., http://www.haguejusticeportal.net/Docs/Commentaries%20PDF/van%20Steenberghe_Kosovo_EN.pdf.

52 Vidi: *Amid Daunting Global Agenda, General Assembly President, Opening New Session, Calls on States to Commit Towards Advancing Peace, Prosperity, Sustainability*, pristup 13. studenoga 2023., <https://press.un.org/en/2023/ga12525.doc.htm>; *Highlights: United Nations General Assembly High-Level Week 2022*, pristup 13. prosinca 2023., <https://www.un.org/sustainabledevelopment/unga-high-level-week-2022/>; *General Assembly Week: What's Ahead on Climate*, pristup 13. prosinca 2023., <https://www.un.org/en/general-assembly-week-2021>.

može odrediti sporazumom.⁵³ Sporazum pritom može biti multilateralni, bilateralni ili pak takav da okuplja nekolicinu zainteresiranih država, kao što je *supra* naveden kojim je od ITLOS-a zatraženo mišljenje o klimatskim promjenama.⁵⁴ Sud bi u svakom slučaju trebao ograničiti svoje mišljenje na utvrđivanje prava i obveza država koje su stranke navedenog sporazuma, ne ulazeći u prava i obveze trećih.⁵⁵ U situaciji u kojoj podnositelj zahtjeva, točnije COSIS broji tek šest država članica, pitanje je kakav učinak savjetodavno mišljenje može imati. Ukoliko ono bude ograničeno na definiranje prava i obveza tog uskog kruga država, njegova je svršishodnost vrlo upitna.

Moguće je s druge strane, i negirati nužnost postojanja pristanka države u situaciji u kojoj sud ne donosi obvezujuću presudu, već formalno neobvezujuće savjetodavno mišljenje. Sam ITLOS je, pozivajući se pritom i na praksu Međunarodnog suda, iznio takvo stajalište.⁵⁶ Formalno gledajući, ovakvo stajalište svakako ima osnove. No, potrebno je promatrati ga u kontekstu pitanja o pravno (ne) obvezujućem učinku savjetodavnog mišljenja, na što smo se *supra* osvrnuli. Dakle, shvaćamo li savjetodavno mišljenje isključivo kao neobvezujuću odluku suda, onda bismo, slijedeći istu logiku, mogli zaključiti i da savjetodavno mišljenje može definirati obveze država koje na nadležnost suda nisu dale pristanak. Ako se, međutim, zauzme manje formalistički stav, pa se na savjetodavno mišljenje gleda kao na iskaz međunarodnog prava na snazi, tada formalno neobvezujući karakter mišljenja ne bi bio zapreka traženju postojanja pristanka države čije obveze će mišljenje definirati.

5. MOGUĆI UČINCI SAVJETODAVNOG MIŠLJENJA NA KLIMATSKU AKCIJU

U predviđanjima mogućih utjecaja savjetodavnih mišljenja na klimatsku akciju, može se ići u tri smjera. Prvo, može se zamisliti scenarij u kojemu mišljenja sudova odigraju pozitivnu ulogu u borbi protiv klimatskih promjena. Suprotno tome, jednako je realno zamisliti scenarij u kojemu će mišljenja sudova biti razočaravajuća za pobornike njihova donošenja, čak štoviše i potencijalno štetna za političke pregovore u području zaštite klime. Moguć je i treći scenarij, u kojemu će mišljenja biti vrlo neutralna i neodređena te neće ni na koji značajan način niti doprinijeti klimatskoj akciji niti joj odmoći.

53 Čl. 21. Statuta ITLOS-a; čl. 138. Poslovnika ITLOS-a.

54 Mayer, „International Advisory Proceedings on Climate Change“, 86.

55 U savjetodavnom mišljenju *Sub-Regional Fisheries Commission*, ITLOS je zaključio da će o obvezama država koje nisu stranke Konvencije kojom je osnovana Komisija koja je zatražila mišljenje suda, raspravljati samo u odnosu na one slučajeve u kojima se brodovi koji plovo pod zastavom tih država bave nezakonitim, neprijavljenim i nereguliranim ribolovom (IUU) u gospodarskim pojasevima država koje jesu stranke te Konvencije. Vidi: *Request for an Advisory Opinion Submitted by the Sub-Regional Fisheries Commission*, Case No. 21, *Advisory Opinion* od 2. travnja 2015, ITLOS Reports 2015, 4, para. 88-89.

56 *Sub-Regional Fisheries Commission*, para. 76; *Interpretation of Peace Treaties with Bulgaria, Hungary and Romania, First Phase, Advisory Opinion*, ICJ Reports 1950, General List, br. 8 od 30. ožujka 1950., 71.

U prvom scenariju, nazovimo ga „pozitivnim“, sudovi bi na vrlo konkretan način definirali prava i obveze država. Dakako, odnosilo bi se to na prava i obveze temeljem općeg prava, jer ugovorne obveze država već su poznate. Sudovi bi tako mogli zauzeti pristup kakvog je imao Vrhovni sud Nizozemske u poznatom slučaju *Urgenda protiv Nizozemske*, kada je odredio točan postotak za koji Nizozemska mora smanjiti emisiju stakleničkih plinova u određenom razdoblju kako bi se ostvario cilj iz Pariškog sporazuma.⁵⁷ Jednako tako, Međunarodni bi sud mogao definirati obveze država na način da one moraju usvojiti vrlo konkretne nacionalne planove, kojima bi se realno moglo ispuniti cilj ograničenja emisije stakleničkih plinova na 1,5 °C.⁵⁸ Sud bi također mogao odrediti točnu formulu za podjelu tereta među državama kada je u pitanju alociranje smanjenja emisija, kao i konkretizirati općenitu obvezu država da naknade štetu prouzročenu protupravnim postupanjem,⁵⁹ te utvrditi na koji način će se naknada štete uzrokovana klimatskim promjenama određivati.⁶⁰ Zadatak bi suda bio u ovakvom slučaju zaista kompleksan, s obzirom na to da se ne može na sve države primijeniti jedinstvena formula i jedinstveni principi. Prema načelu „zajedničke, ali diferencirane odgovornosti“, prihvaćenom u Okvirnoj konvenciji UN-a o promjeni klime iz 1992. godine,⁶¹ svaka će država, već ovisno o svojim pojedinačnim okolnostima, imati i različite obveze u pogledu ostvarivanja predviđenih ciljeva.⁶² Osim toga, nameće se i pitanje kako, ako je uopće moguće, utvrditi uzročno-posljedičnu vezu između protupravnih djela države i konkretne štete koja je nastala.⁶³

-
- 57 *Urgenda protiv Nizozemske*, 7.2.11. *et seq.* Vidi i: Chris Backes i Gerrit van der Veen, „Urgenda: The Final Judgement of the Dutch Supreme Court“, *Journal for European & Planning Law* 17, br. 3 (2020): 307-321; Marghareta Wewerinke-Singh i Ashleigh McCoach, „The State of the Netherlands v. Urgenda Foundation: Distilling best Practice and Lessons Learnt for Future Rights-based Climate Litigation“, *Review of European, Comparative & International Environmental Law* 30 (2021): 275-283.
- 58 Marghareta Wewerinke-Singh, *Rising Sea Levels: Promoting Climate Justice Through International Law: A Matter for the ICJ?*, pristup 20. prosinca 2023., https://www.biiicl.org/documents/10720_rising_sea_levels_episode2_report.pdf.
- 59 Tu općenitu obvezu utvrdio je još Stalni sud međunarodne pravde u predmetu *Factory at Chorzów* (Njemačka protiv Poljske), Presuda, PCIJ Ser. A, br. 17, od 13. rujna 1928., 47.
- 60 Bodansky, „Advisory Opinions on Climate Change“, 188.
- 61 Okvirna konvencija Ujedinjenih naroda o promjeni klime, Narodne novine - Međunarodni ugovori, br. 2/96.
- 62 Zadržavanje porasta temperature ispod 1,5 °C mnogi niti ne smatraju pravnom obvezom država, već naprosto ciljem kojemu treba težiti. Shodno tome, propuštanje država da usvoje dovoljno učinkovite mjere radi postizanja toga cilja, ne bi značilo kršenje njihovih ugovornih obveza. Vidi: Mayer, „International Advisory Proceedings on Climate Change“, 100.
- 63 Kada je u pitanju utvrđivanje uzročno-posljedičnih veza između pojedinih djela i nastale štete, treba ipak reći kako je manja vjerojatnost da će se u savjetodavnom mišljenju mnogo govoriti o tome. Pitanje je to o kojem bi trebalo raspravljati u pamičnim postupcima, da su takvi pokrenuti i ako budu pokrenuti. Vidi: Penelope Ridings, *An ICJ Advisory Opinion on Climate Change: Can it Assist in Driving Ambition?*, pristup 27. prosinca 2023., <https://peneloperidings.com/wp48/index.php/2021/11/01/an-icj-advisory-opinion-on-climate-change-can-it-assist-in-driving-ambition/>.

Suprotno scenariju u kojem bi sudovi definirali konkretne obveze država, oni bi mogli i zaključiti da nikakve obveze, mimo onih koje su države same preuzele ugovorima, ne postoje. Međunarodni je sud, prema vlastitom shvaćanju, ovlašten utvrđivati postojeća pravna pravila i tumačiti ih, a ne stvarati pravo.⁶⁴ U skladu s tim, sud bi i u ovom savjetodavnom mišljenju mogao utvrditi postojanje prava i obveza država samo ukoliko postoje jasni dokazi o postojanju običajnopравnih pravila u području zaštite klime. U protivnom, sud bi mogao tek konstatirati da ne može dati odgovor na postavljeno mu pitanje. Takav scenarij ne bi iznenadio jer je sud već ranije, primjerice u Mišljenju o zakonitosti upotrebe nuklearnog oružja iz 1996. godine, donio sličan zaključak. On je kazao, naime, kako ne može sasvim isključiti mogućnost upotrebe nuklearnog oružja u ekstremnim uvjetima samoobrane, u kojima je u pitanju sam opstanak države.⁶⁵ Takvo je mišljenje razočaralo mnoge koji su držali izvjesnim da će ono ići u smjeru potpune zabrane nuklearnog oružja.⁶⁶ Moguće je da bi mišljenje o klimatskim promjenama moglo doživjeti istu sudbinu kao i ovo prethodno.

Uz ova dva, rekli bismo, oprečna scenarija, moguć je i onaj treći u kojemu bi savjetodavna mišljenja predviđjela određene obveze država, ali bi te obveze bile formulirane toliko općenito da je upitno u kojoj mjeri bi uopće utjecale na promjenu postojećeg stanja. Takvo bi savjetodavno mišljenje, primjerice moglo utvrditi postojanje običajnopравne obveze poštivanja načela prevencije, prema kojemu bi države trebale razviti dugotrajnu strategiju smanjenja emisije stakleničkih plinova; ili bi ono moglo utvrditi da države imaju obvezu naknade štete uzrokovane klimatskim promjenama, ali bez utvrđivanja točnih kriterija za određivanje te naknade; ili pak da obveza dužne pažnje smanjenja emisije stakleničkih plinova djeluje *erga omnes*.⁶⁷ Tako bi sud ipak nešto rekao o obvezama država, ali bi tim općenitim konstatacijama propustio odgovoriti na ono što države zapravo zanima. I ovdje bi situacija bila usporediva s nekim ranijim mišljenjima suda, primjerice onim o sukladnosti s međunarodnim pravom kosovske Deklaracije o nezavisnosti, u kojemu je sud vrlo usko razmatrao je li navedena deklaracija u skladu s Rezolucijom 1244 Vijeća sigurnosti te s općim međunarodnim pravom, da bi ono bitno pitanje, dakle o zakonitosti secesija Kosova ostavio neodgovorenim.⁶⁸ Kojim god od ova tri puta sudovi krenuli, može se postaviti pitanje na koji način će njihova mišljenja utjecati na daljnju klimatsku akciju.

Čak i kada bi mišljenja predviđjela vrlo konkretne obveze država, potvrđujući

64 *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons*, para. 18. Raspravu o ulozi Međunarodnog suda u stvaranju prava vidi u: Thomas Buergenthal, „Lawmaking by the ICJ and Other International Courts“, *Proceedings by the Annual Meeting (American Society of International Law)* 103 (2009): 403-406; Niels Petersen, „Lawmaking by the International Court of Justice - Factors of Success“, *German Law Journal* 12, br. 5 (2011): 1295-1316.

65 *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons*, para. 42-43, 97, 105.

66 Nicholas Grief, „Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons“, *The International and Comparative Law Quarterly* 46, br. 3 (1997): 681-688.

67 Bodansky, „Advisory Opinions on Climate Change“, 189.

68 Phillippe Sands, „Climate Change and the Rule of Law: Adjudicating the Future of International Law“, *Journal of Environmental Law* 28, br. 1 (2016): 20.

time postojanje običajnopравnih pravila u toj domeni, teško je zamisliti da bi se države koje su veliki emiteri stakleničkih plinova odrekle svojih politika i postupile po mišljenjima sudova.⁶⁹ Za očekivati je da bi one, unatoč činjenici da sudska mišljenja uživaju autoritet, isticale upravo njihov neobvezujući karakter. Takvih je slučajeva, vidjeli smo, već bilo u praksi onda kada državama nije odgovaralo postupiti po tim mišljenju suda. Ipak, čak i ako mišljenja sudova ne dovedu do konkretnih i priželjkivanih mjera od strane velikih svjetskih emitera, ona bi mogla imati razne druge pozitivne učinke. Ona mogu potaknuti ambiciozniju klimatsku akciju u skladu s Pariškim sporazumom i dati dodatni poticaj domaćem, regionalnom i međunarodnom sudovanju u klimatskim predmetima.⁷⁰ Zatim mogu: aktualizirati neko pitanje vezano uz klimatske promjene, potaknuti djelovanje klimatskih aktivista i drugih nedržavnih aktera, imati pozitivan učinak na pregovarački proces između država, utjecati na društvene norme i vrijednosti i slično.⁷¹

S druge strane, savjetodavna bi mišljenja mogla imati i negativne učinke. Prvo, sam savjetodavni postupak mogao bi imati negativan učinak na pregovarački proces. Iako pregovori između država napreduju vrlo sporo,⁷² oni su najizgledniji način postizanja konkretnih rezultata kada je klimatska akcija u pitanju – barem u pitanjima smanjenja emisije stakleničkih plinova, ako ne i naknade štete.⁷³ Savjetodavni postupak bi potencijalno mogao učiniti pregovarački proces složenijim i dugotrajnijim,⁷⁴ kako zbog priprema država za postupak, tako i zbog njihova kalkuliranja u pogledu oko toga kako će njihovi postupci utjecati na sudski postupak.⁷⁵

Definiranje od strane sudova nekih nejasnih pojmova i obveza u klimatskih ugovorima, što se smatra mogućim pozitivnim rezultatom sudskih mišljenja – možda i nije toliko pozitivno. Naime, te su nejasnoće, kao što često biva u međunarodnim ugovorima, rezultat nemogućnosti država da se dogovore oko konkretnijih formulacija. Pitanje je ako bi sudovi očekivanom konkretizacijom tih pojmova zapravo tumačili pravo ili dali sebi kreativnu ulogu stvaranja prava, ali nužna su i pristajanja uz shvaćanja jedne skupine država nauštrb druge.⁷⁶

Po donošenju savjetodavnog mišljenja, države će se na ovaj ili onaj način

69 Bodansky, „Advisory Opinions on Climate Change“, 189.

70 Margharetta Wewerinke-Singh, *Climate Change in an Unequal World: Do International Courts and Tribunals Matter?*, Center for International Law, National University of Singapore, pristup 17. siječnja 2024., <https://cil.nus.edu.sg/blogs/climate-change-in-an-unequal-world-do-international-courts-and-tribunals-matter/>.

71 Bodansky, „Advisory Opinions on Climate Change“, 190.

72 Jianping Guo, Wangiang Li i Haoyu Tian, *The Climate Advisory Opinion: A Medicine with Side-Effects?*, pristup 3. studenog 2023., <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0308597X23003500>.

73 Bodansky, „Advisory Opinions on Climate Change“, 191. Vidi i: Annalisa Savaresi, Kati Kulovesi i Harro van Asselt, *Beyond COP26: Time for an Advisory Opinion on Climate Change?*, pristup 2. siječnja 2024., <https://www.ejiltalk.org/beyond-cop26-time-for-an-advisory-opinion-on-climate-change/>.

74 Ridings, *An ICJ Advisory Opinion on Climate Change*.

75 Bodansky, „Advisory Opinions on Climate Change“, 191.

76 Bodansky, „Advisory Opinions on Climate Change“, 191.

postaviti prema njemu. Velika je vjerojatnost da će one države kojima mišljenja ne budu odgovarala (bit će to veliki svjetski emiteri, ukoliko sudovi formuliraju konkretne pravne obveze koje im ne idu u prilog) odbaciti mišljenja i pozvati se, među ostalim, na njihovu neobvezujuću prirodu. Takvo bi postupanje moglo štetno utjecati na autoritet dvaju sudova koja su ta mišljenja donijela. Moramo, doduše, još jednom konstatirati kako se uslijed selektivnog prihvaćanja svih sudskih odluka, dakle kako presuda, tako i savjetodavnih mišljenja, erozija sudskog autoriteta već događa stoga neuvažavanje mišljenja suda i u ovom slučaju, nažalost, ne bi bilo ništa novo.

6. ZAKLJUČAK

Intenziviranje borbe protiv klimatskih promjena na svim područjima, pa tako i u vidu traženja savjetodavnih mišljenja međunarodnih sudova, može se smatrati pozitivnim. To je, između ostaloga, i svojevrsan očajnički korak država koje su najizloženiye klimatskim promjenama i koje se nadaju da će sudskim putem, kad već ne mogu diplomatskim, potaknuti jaču klimatsku akciju. Entuzijizam koji je postojao kod tih, ali i mnogih drugih država, kao i drugih aktera (nacionalnih i međunarodnih) kada su podnijeti zahtjevi za savjetodavnim mišljenjima međunarodnih sudova, pokazao se, međutim, možda preuranjen. Vidjeli smo da pomnije ispitivanje mogućeg utjecaja tih mišljenja na borbu protiv klimatskih promjena ukazuje na potrebu za nešto trezvenijim pristupom. Otvorenih je pitanja ovdje jako mnogo: od toga u kojoj mjeri ovi sudovi uopće mogu definirati prava i obveze država u području klimatske akcije izvan onih predviđenih relevantnim ugovorima, preko onog mogu li se sudovi, upuste li se u definiranje tih prava i obveza, odmaknuti od nekih općenitih načela, do toga koliko je realno da će mišljenja sudova, čak i pod pretpostavkom da ispune sva očekivanja pobornika njihova donošenja i da vrlo konkretno definiraju prava i obveze država, utjecati na ponašanje država.

Ukoliko sudovi tek upute na ugovorne obveze država ili iznesu neka vrlo općenita i već poznata načela i obveze država, savjetodavna mišljenja neće polučiti nikakav značajniji učinak. No, ako se sudovi upuste u detaljnije definiranje prava i obveza država u području klimatske akcije, možemo smatrati da je ostvarena svrha donošenja mišljenja. A ta svrha nije da ona riješe konkretne probleme vezane uz klimatske promjene. Najbolje što od njih možemo očekivati jest upravo to da ona razjasne postojeće međunarodnopravne obveze država, dajući tako državama smjernice za postupanje⁷⁷ te da doprinesu progresivnom razvoju međunarodnog prava,⁷⁸ kao i da potaknu javni dijalog i druge pozitivne promjene vezane uz klimatsku akciju.⁷⁹

77 Rozemarijn J. Roland Holst, „Taking the Current When it Serves: Prospects and Challenges for an ITLOS Advisory Opinion on Oceans and Climate Change“, *Review of European, Comparative & International Environmental Law* 32, br. 2 (2023): 225.

78 Wewerinke-Singh, *Rising Sea Levels*.

79 Nidhi Kulkarni, *What Role Does Dispute Resolution Have in Tackling Climate Change?*, pristup 20. siječnja 2024., https://aria.law.columbia.edu/dispute_resolution_tackling_climate_change/.

Budu li sudovi išli tim putem, dakle definirali prava i obveze država, sasvim je izvjesno da će njihova mišljenja kod dijela država, i to upravo onih na koje će se obveze najviše odnositi, naići na otpor. Iz tog razloga, nije realno očekivati nikakve spektakularne promjene u ponašanju država, barem ne trenutačne. Čini se, stoga, jedino realnim očekivati da će mišljenja sudova biti tek jedan od koraka prema rješavanju problema – korak koji svakako mora biti popraćen i drugim procesima, prije svega kontinuiranim pregovorima među državama.⁸⁰ Shvaćena na taj način, dakle kao sredstvo djelovanja koje je komplementarno političkoj akciji, ali i već spomenutom sudovanju na nacionalnoj razini, savjetodavna mišljenja međunarodnih sudova mogu biti vrijedan doprinos općoj borbi protiv klimatskih promjena.

LITERATURA

Knjige i članci:

1. Backes, Chris i Gerrit van der Veen. „Urgenda: The Final Judgement of the Dutch Supreme Court”. *Journal for European & Planning Law* 17, br. 3 (2020): 307-321.
2. Bodansky, Daniel. „Advisory Opinions on Climate Change: Some Preliminary Questions”. *Review of European, Comparative & International Environmental Law* 32, br. 2 (2023): 185-192.
3. Bodansky, Daniel. „The Role of the International Court of Justice in Addressing Climate Change: Some Preliminary Reflections”. *Arizona State Law Journal* 49 (2017): 2-24.
4. Buergethal, Thomas. „Lawmaking by the ICJ and other International Courts”. *Proceedings by the Annual Meeting (American Society of International Law)* 103 (2009): 403-406.
5. Degan, Vladimir Đuro. *Međunarodno pravo*. Zagreb: Školska knjiga, 2011.
6. Fitzmaurice, Malgosia i Agnes Viktoria Rydberg. „Using International Law to Address the Effects of Climate Change: A Matter for the International Court of Justice?”. *Yearbook of International Disaster Law Online* 4, br. 1 (2023): 281-305.
7. Freestone, David, Richard Barnes i Payam Akhavan. „Agreement for the Establishment of the Commission of Small Island States on Climate Change and International Law (COSIS)”. *The International Journal of Marine and Coastal Law* 37, br. 1 (2022): 166-178.
8. Grief, Nicholas. „Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons”. *The International and Comparative Law Quarterly* 46, br. 3 (1997): 681-688.
9. Harris, Paul G. „Reversing the Failures of Climate Governance”. U: *Negotiating Climate Change in Crisis*, ur. Steffen Böhm i Sian Sullivan, 243-252. Cambridge: Open Book Publishers, 2021.
10. Holst, Rozemarijn J. Roland. „Taking the Current When it Serves: Prospects and Challenges for an Itlos Advisory Opinion on Oceans and Climate Change”. *Review of European, Comparative & International Environmental Law* 32, br. 2 (2023): 217-225.

80 Vaughan Lowe, „The Function of Litigation in International Society”, *The International and Comparative Law Quarterly* 61, br. 1 (2012): 221; Margaretha Wewerinke-Singh i Diana Hinge Salili, „Between Negotiations and litigation: Vanuatu’s Perspective of Loss and Damage from Climate Change”, *Climate Policy* 20, br. 6 (2020): 681-692; Marghareta Wewerinke-Singh, „The Rising Tide of Rights: Addressing Climate Loss and Damage through Rights-Based Litigation”, *Transnational Environmental Law* 12, br. 3 (2023): 537-566.

11. Huneeus, Alexandra Valeria. „Compliance with International Court Judgments and Decisions”. U: *Oxford Handbook of International Adjudication*, ur. Karen J. Alter, Cesare Romano i Yuval Shany, 437-463. Oxford: Oxford University Press, 2013.
12. Lowe, Vaughan. „The Function of Litigation in International Society”. *The International and Comparative Law Quarterly* 61, br. 1 (2012): 209-222.
13. Mayer, Benoit. „International Advisory Proceedings on Climate Change”. *Michigan Journal of International Law* 44, br. 1 (2023): 41-115.
14. Mayer, Benoit i Harro van Asselt. „The Rise of International Climate Litigation”. *Review of European, Comparative & International Environmental Law* 32, br. 2 (2023): 175-184.
15. Meguro, Maiko. „Litigating Climate Change through International Law”. *Leiden Journal of International Law* 33, br. 4 (2020): 933-951.
16. Nedeski, Nataša, Tom Sparks i Gleider Hernández. „The World is Burning, Urgently and Irreparably - A Plea for Interim Protection Against Climatic Change at the ICJ”. *The Law and Practice of International Courts and Tribunals* 22, br. 2 (2023): 301-337.
17. Petersen, Niels. „Lawmaking by the International Court of Justice - Factors of Success”. *German Law Journal* 12, br. 5 (2011): 1295-1316.
18. Sands, Phillippe. „Climate Change and the Rule of Law: Adjudicating the Future of International Law”. *Journal of Environmental Law* 28, br. 1 (2016): 19-35.
19. Shams, Aref. „Tempering Great Expectations: The Legitimacy Constraints and the Conflict Function of International Courts in International Climate Litigation”. *Review of European, Comparative & International Environmental Law* 32, br. 2 (2023): 193-205.
20. Sthoeger, Eran. „How do States React to Advisory Opinions? Rejection, Implementation, and What Lies in Between”. *AJIL Unbound* 117 (2023): 292-297.
21. Suedi, Yusra i Marie Fall. „Climate Change Litigation before the African Human Rights System: Prospects and Pitfalls: Practice Note: GNHRE Climate Litigation in Global South Project”. *Journal of Human Rights Practice* 16, br. 1 (2023): 1-14.
22. Tanaka, Yoshifumi. „The Role of an Advisory Opinion of ITLOS in Addressing Climate Change: Some Preliminary Considerations on Jurisdiction and Admissibility”. *Review of European, Comparative & International Environmental Law* 31, br. 2 (2023): 206-216.
23. Voigt, Christina. „The Power of the Paris Agreement in International Climate Litigation”. *Review of European, Comparative & International Environmental Law* 32, br. 2 (2023): 237-249.
24. Webb, Philippa. „The United Kingdom and the Chagos Archipelago Advisory Opinion: Engagement and Resistance”. *Melbourne Journal of International Law* 21, br. 3 (2021): 726-748.
25. Wewerinke-Singh, Margharetta. „The Rising Tide of Rights: Addressing Climate Loss and Damage Through Rights-Based Litigation”. *Transnational Environmental Law* 12, br. 3 (2023): 537-566.
26. Wewerinke-Singh, Margharetta i Diana Hinge Salili. „Between Negotiations and Litigation: Vanuatu’s Perspective of Loss and Damage from Climate Change”. *Climate Policy* 20, br. 6 (2020): 681-692.

Pravni propisi:

1. *Agreement for the Establishment of the Commission of Small Island States on Climate Change and International Law, 2021, International Legal Materials* 61, 742.
2. Bečka konvencija o pravu međunarodnih ugovora, Narodne novine - Međunarodni ugovori, br. 16/93.
3. Konvencija o povlasticama i imunitetima Ujedinjenih naroda, Narodne novine - Međunarodni ugovori, br. 10/99.
4. Konvencija Ujedinjenih naroda o pravu mora i Statut Međunarodnog suda za pravo mora, Narodne novine - Međunarodni ugovori, br. 9/00.

5. Kyotski protokol uz Konvenciju Ujedinjenih naroda o promjeni klime, Narodne novine - Međunarodni ugovori, br. 5/07.
6. Okvirna konvencija Ujedinjenih naroda o promjeni klime, Narodne novine - Međunarodni ugovori, br. 2/96.
7. Pariški sporazum, Narodne novine - Međunarodni ugovori, br. 3/17.
8. Poslovnik ITLOS-a. Pristup 20. studenoga 2023. https://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/basic_texts/Itlos_8_E_17_03_09.pdf
9. Povelja Ujedinjenih naroda i Statut Međunarodnog suda, Narodne novine - Međunarodni ugovori, br. 15/93.

Sudska praksa:

1. *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo, Advisory Opinion*, ICJ Reports 2010, General List, br. 141 od 22. srpnja 2010.
2. *Certain Expenses of the United Nations (Article 17, Paragraph 2, of the Charter), Advisory Opinion*, ICJ Reports 1962, General List, br. 49 od 20. srpnja 1962.
3. *Difference Relating to Immunity from Legal Process of a Special Rapporteur of the Commission on Human Rights, Advisory Opinion*, ICJ Reports 1999, General List, br. 100 od 29. travnja 1999.
4. *Interpretation of Peace Treaties with Bulgaria, Hungary and Romania, First Phase, Advisory Opinion*, ICJ Reports 1950, General List, br. 8 od 30. ožujka 1950.
5. *Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, Advisory Opinion*, ICJ Reports 2004, General List, br. 131 od 9. srpnja 2004.
6. *Legal Consequences of the Separation of the Chagos Archipelago from Mauritius in 1965, Advisory Opinion*, ICJ Reports 2019, General List, br. 169 od 25. veljače 2019.
7. *Legality of the Use by a State of Nuclear Weapons in Armed Conflict, Advisory Opinion*, ICJ Reports 1996, General List, br. 93 od 8. srpnja 1996.
8. *The Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons, Advisory Opinion*, ICJ Reports 1996, General List, br. 95 od 8. srpnja 1996.
9. *Request for an Advisory Opinion Submitted by the Sub-Regional Fisheries Commission, Case No. 21, Advisory Opinion*, ITLOS Reports 2015, od 2. travnja 2015.
10. Stalni sud međunarodne pravde, *Factory at Chorzów* (Njemačka protiv Poljske), Presuda, PCIJ Ser. A, br. 17 od 13. rujna 1928.
11. Vrhovni sud Izraela, Mara'abe et al. protiv Prime Minister of Israel et al., HCJ 7957/04 od 15. rujna 2005.
12. Savezni Ustavni sud Njemačke, Neubauer et al. protiv Germany, 1 BvR 2656/18 od 24. ožujka 2021.
13. Vrhovni sud Nizozemske, Urgenda Foundation protiv Nizozemske, ECLI:NL:HR:2019:2007 od 20. prosinca 2019.
14. *Western Sahara, Advisory Opinion*, ICJ Reports 1975, General List, br. 61 od 16. listopada 1975.

Mrežne stranice:

1. *Amid Daunting Global Agenda, General Assembly President, Opening New Session, Calls on States to Commit Towards Advancing Peace, Prosperity, Sustainability*. Pristup 13. prosinca 2023. <https://press.un.org/en/2023/ga12525.doc.htm>
2. *Columbia Climate School, Advisory Opinions on Climate Change: An Overview of a Quartet of Simultaneous Requests*. Pristup 25. listopada 2023. <https://www.climate.columbia.edu/events/advisory-opinions-climate-change-overview>
3. *Commission of Small Island States on Climate Change and International Law, Request for Advisory Opinion*. Pristup 3. studenoga 2023. https://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/cases/31/Request_for_Advisory_Opinion_COSIS_12.12.22.pdf

4. *Declarations Recognizing the Jurisdiction of the Court as Compulsory*. Pristup 3. studenoga 2023. <https://www.icj-cij.org/declarations>
5. *General Assembly Week: What's ahead on Climate*. Pristup 13. prosinca 2023. <https://www.un.org/en/general-assembly-week-2021>
6. *Greenhouse Gas Emissions by Country 2023*. Pristup 3. studenoga 2023. <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/greenhouse-gas-emissions-by-country>
7. Guo, Jianping, Wangiang Li i Haoyu Tian. *The Climate Advisory Opinion: A Medicine with Side-Effects?* Pristup 3. studenog 2023. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0308597X23003500>
8. *Highlights: United Nations General Assembly High-Level Week 2022*. Pristup 13. prosinca 2023. <https://www.un.org/sustainabledevelopment/unga-high-level-week-2022/>
9. *Intergovernmental Panel on Climate Change, Sixth Assessment Report: Impacts, Adaptation and Vulnerability*. Pristup 10. listopada 2023. <https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg2/resources/spm-headline-statements/>
10. Kulkarni, Nidhi. *What Role does Dispute Resolution Have in Tackling Climate Change?* Pristup 20. siječnja 2024. https://aria.law.columbia.edu/dispute_resolution_tackling_climate_change/
11. *Nationally Determined Contributions under the Paris Agreement: Synthesis Report by the Secretariat*. Pristup 22. listopada 2023. <https://unfccc.int/documents/619180>
12. *Palau seeks UN World Court Opinion on Damage Caused by Greenhouse Gases*. Pristup 23. listopada 2023. <https://news.un.org/en/story/2011/09/388202>
13. Ridings, Penelope. *An ICJ Advisory Opinion on Climate Change: Can it Assist in Driving Ambition?* Pristup 27. prosinca 2023. <https://peneloperidings.com/wp48/index.php/2021/11/01/an-icj-advisory-opinion-on-climate-change-can-it-assist-in-driving-ambition/>
14. Savaresi, Annalisa, Kati Kulovesi i Harro van Asselt. *Beyond COP26: Time for an Advisory Opinion on Climate Change?* Pristup 2. siječnja 2024. <https://www.ejiltalk.org/beyond-cop26-time-for-an-advisory-opinion-on-climate-change/>
15. Schnakenberg, Jule, Brighde Watt i Aoife Fleming. *The Potential for the World Court to Address Climate Justice: COP26 as an Opportunity to Raise the ICJ Advisory Opinion with World Leaders*. Pristup 5. prosinca 2023. <https://www.abdn.ac.uk/law/blog/the-potential-for-the-world-court-to-address-climate-justice-cop26-as-an-opportunity-to-raise-the-icj-advisory-opinion-with-world-leaders/>
16. *Secretary General's Opening Remarks at Press Conference on Climate*. Pristup 10. listopada 2023. <https://www.un.org/sg/en/content/sg/speeches/2023-07-27/secretary-generals-opening-remarks-press-conference-climate>
17. Setzer, Joana i Catherine Higham. *Global Trends in Climate Change Litigation: 2023 Snapshot*. Pristup 22. listopada 2023. https://www.lse.ac.uk/granthaminstitute/wp-content/uploads/2023/06/Global_trends_in_climate_change_litigation_2023_snapshot.pdf
18. Tigre, Maria Antonia i Korey Silverman-Roati (eds.). *ITLOS Advisory Opinion on Climate Change: Summary of Briefs and Statements Submitted to the Tribunal*. Sabin Center for Climate Change Law. Pristup 5. prosinca 2023. https://scholarship.law.columbia.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1209&context=sabin_climate_change
19. Van Steenberghe, Raphaël. *The General Assembly Resolution Requesting the Kosovo Opinion and the Ultra Vires Issue*. *The Hague Justice Portal*. Pristup 7. prosinca 2023. http://www.haguejusticeportal.net/Docs/Commentaries%20PDF/van%20Steenberghe_Kosovo_EN.pdf
20. Wewerinke-Singh, Marghareta. *Climate Change in an Unequal World: Do International Courts and Tribunals Matter?* *Center for International Law, National University of Singapore*. Pristup 17. siječnja 2024. <https://cil.nus.edu.sg/blogs/climate-change-in-an-unequal-world-do-international-courts-and-tribunals-matter/>

21. Wewerinke-Singh, Margharetta. *Rising Sea Levels: Promoting Climate Justice Through International Law: A Matter for the ICJ? British Institute of International and Comparative Law*. Pristup 20. prosinca 2023. https://www.biicl.org/documents/10720_rising_sea_levels_episode2_report.pdf
22. World "Massively Off Track to Limiting Global Warming to 1,5 °C", *Secretary-General Stresses, at Launch of United Nations Convention on Climate Change Report*. Pristup 12. siječnja 2024. <https://press.un.org/en/2023/sgsm22031.doc.htm>
23. *World May Pass 1,5 °C Global Warming Threshold in 7 Years, Says Study*. Pristup 10. siječnja 2024. <https://www.france24.com/en/middle-east/20231205-world-will-likely-pass-1-5c-global-warming-threshold-in-7-years-says-study>.
24. *World Meteorological Organization. Global Temperatures Set to Reach New Records in Next Five Years*. Pristup 14. listopada 2023. <https://public.wmo.int/en/media/press-release/global-temperatures-set-reach-new-records-next-five-years>

Ostalo:

1. *Request for an Advisory Opinion of the International Court of Justice on the Obligations of States in Respect of Climate Change, A/RES/77/276* od 29. ožujka 2023. Pristup 20. listopada 2023. <https://www.icj-cij.org/case/187/request-advisory-opinion>
2. *Request for an Advisory Opinion on the Scope of the State Obligations for Responding to the Climate Emergency, Submitted to the Inter-American Court of Human Rights by the Republic of Colombia and the Republic of Chile*. Pristup 25. listopada 2023. https://www.corteidh.or.cr/docs/opiniones/soc_1_2023_en.pdf
3. *Request for an Advisory Opinion Submitted by the Commission of Small Island States on Climate Change and International Law*. Pristup 25. listopada 2023. <https://www.itlos.org/en/main/cases/list-of-cases/request-for-an-advisory-opinion-submitted-by-the-commission-of-small-island-states-on-climate-change-and-international-law-request-for-advisory-opinion-submitted-to-the-tribunal/>

Petra Perišić*

Summary

THE POSSIBLE IMPACTS OF INTERNATIONAL COURTS' ADVISORY OPINIONS ON THE FIGHT AGAINST CLIMATE CHANGE

In the last year or so, requests for advisory opinions related to the rights and obligations of states in the context of climate change were submitted to two international and one regional court. Focusing on the requests made to the International Court of Justice and the International Tribunal for the Law of the Sea, the present paper aims to critically assess whether submitting requests for advisory opinions was justified. On the one hand, an appropriateness of advisory opinion as a means of defining states' rights and obligations related to climate protection will be examined. On the other hand, the possible impact of these opinions on states' behavior will be analyzed. It is the conclusion of the paper that, in spite of discussing various reasons throughout the paper, it can hardly be expected that the opinions themselves will in any significant way influence the behavior of the states that are big emitters of greenhouse gases, they can be, perhaps not the key factor, but one of the factors that will contribute to intensification of the climate action. Therefore, criticism towards requests for advisory opinions, expressed by many international lawyers, is certainly not unfounded, but, in our view, should not deny their justifiability.

Keywords: *climate change; International Court of Justice; International Tribunal for the Law of the Sea; advisory opinion.*

* Petra Perišić, Ph.D., Associate Professor, University of Rijeka, Faculty of Law; petra.perisic@pravri.uniri.hr. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8529-0152>.

